

מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר (מלכים ב ג) "ועתה קחו לי וגו'". אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה. אמר רבא וכן לחלום טוב. אינו והאמר רב גידל אמר רב כל תלמוד חכם בדליומא נרשט: לחלום טוב. אם כל לישן ממך שמחה מלאין לו חלום טוב:

עין איה

הדמיוני כמענוגים עדינים הבאים מצוירים צחים המשמחים את הלב, ומשאירים ג"כ אחריהם רושם טוב לצהלת נפש ואומץ רוח לפעול ולעבוד עבודת ד' הטובה.

קא. אינו והא"ר גידל אמר רב, כל תלמוד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוונה, שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר, א"ת מור עובר אלא מר עובר, א"ת שושנים אלא ששונים. באמת האלהים עשה את האדם ישר והתכונה האמיתית שבטבע הנפש האנושית היא מתאמת מאד לדרישת החכמה והדעת. א"כ השמחה וטוב-הלב בדרישת התורה היא נאותה מאד למצב הנפש, וראוי הוא לפי זה שתמיד יהיה העסק בתורה שעשוע לנפש ושמחה ללב. אמנם עלינו שלא לשכח כי כבר אין אנו מוצאים את האדם ע"פ טבעו הטהור האמיתי, עונותינו ועונות אבותינו קלקלו כבר את טעמנו הטבעי הטהור, עד שהחשק הטוב להשכיל ולהיטיב בטבע סר מעלינו, ותחתיו נקשרה בלבבנו אולת וחשך של הוללות וכל חמדת עין חיצונה, שהוא ההיפך מזרישת החכמה ודעת אלהים אמת. עד אשר בראשית לימודינו נמצא ע"פ רוב את הלימודים היותר יקרים ועקריים הפוכים הרבה לטבענו הגס והנמוך, אשר לא די שלא נשבע שמחה ועונג מהם כ"א עוד ימררו את רוחינו ויהיו עלינו למשא. אלא שעלינו לדעת שאדם לעמל יולד¹, וכי רק בהתחלה, בטרם נבא אל עומק ים החכמה והדעת, תהי' לנו המלחמה וההכבדה הזאת, אבל אחרי התקדשנו כראוי בקדושת התורה או תבא חכמה בלבנו ודעת לנפשנו ינעם², כי תשוב הנפש לטבעה הטהור להתענג על ד' ותורתו. ע"כ נואלו מאד אותם שרוצים לעשות את כל מדריגות הלימודים ג"כ לתלמידים הצעירים והמתחילים בערך של שעשועים. לא באופן כזה תבא חכמה בלב עיר פרא האדם בהולד³, רק חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי⁴. אע"פ שיפה נעים ונאות מאד מצב השמחה, מילוי הרצון והשעשוע, בדברי תורה וחכמה, אמנם חלילה להיות בהולים על העונג הזה, שהוא הצד החיצון אל החכמה ואל דעת האמת בשעתו, לקנותו בלא עתו. זה החלק יסיר מהמתחיל את החפץ לעמול ולהתיגע ולעמוד על האמת, כי לא יוכל כלל להתאים העמל הגדול הנדרש לד"ת עם חפץ השמחה והעונג בתחילתו, מתנת אלהים זאת אינה נתונה כ"א לאותם שכבר יגעו הרבה והרגילו את נפשם בנועם אור האמת, עד שכל עמל נפש בדרישת התורה והדעת הוא מרבה להם ששון ועונג רב. ע"כ כשם שהחם הוא הכח המועיל הרבה בפעולתו בעולם, מ"מ המתכוין ליהנות ממנו שלא

ממלאים אותה שמחה, כ"א בשפלות ידיים תחזור על ציוריה הנמוכים ההולכים ברפיון ובלא שום כח אדיר, זה המצב מביא את השיחה, הרבות בדברים בעד גרעין קטן של רעיון, מפני שהנפש משתוממת ואינה משיגה את כח החיים הציוריים במילואם, ע"כ היא סובבת על מרכז קטן ומרבה עליו שיחה, היפך מההארה האלהית החיה ופועלת חדשות בכל עת ובכל רגע. והכח המעשי המקביל למצב ציורי כזה, יהיה דברים וענינים בטלים שאין בהם כח חיים אדיר ותכלית רמה ונשגבה. אלה שלש הנטיות, בין בצד המעשי, בין בצד הציורי שבנפש, הנה נוסות מהתכונה הטבעית האמיתית שבנפש, שעל זה עשאה האלהים ישרה, להיות מוכנת להתמלא בכחה הציורי בשמחה ומתחברת מיד לכחה המעשי שתהיה השמחה של מצוה, רק אז היא מתפתחת כראוי לה ומוציאה אל הפועל את הגנוז בתוך תוכה מהאורה האלהית בהיותה גם היא פרט אחד מכלל המציאות השואב חיים ואור שמחה מהאור האלהי מקור החיים והשמחה, והוקבל ביותר כח שמחת המצוה המאחדת את כח הציורי השלם עם הכח המעשי במקרא שכתוב "ועתה קחו לי מנגן". הניגון המעשי הפועל בכלים מעשיים, כשנערך לתכלית נשגבה, הוא אות חי על התחברות כח הציור הפנימי המושג מחזות ד' אל הכח המעשי הנוטה ג"כ לדרכי ד' להרבות חיים וחסד בעולם. "והי' כנגן המנגן ותהי' עליו יד ד"³, לעשות בשמחה ובטוב לב המשכת הטוב והחסד בפועל שהיו אז נצרכים לה ע"פ המצב להמשיך ג"כ חסד עליון וטובו על יד נביאו ההולך בדרכיו אשר נפשו דבקה בצור מעונו. "ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישעי"⁴.

ק. אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה, אמר רבא וכן לחלום טוב. לאות על הטבעיות בכל דבר היא הנחת-רוח הפנימי המורגש במצב והכשרון המתפתח כראוי. ובאשר השמחה היא דבר טבעי לנפש האדם ולזאת נוצרה להתענג על ד' ולשמח כאור פני מלך חיים, ע"כ בכל אורחותיה מתגלה ע"י השמחה הוצאת כחותיה אל הפועל במילואם. ע"כ כשם שהכשרון המעשי מתפתח ע"י השמחה ביחש שמחה של מצוה, כן הכשרון השכלי מתפתח ג"כ ע"י השמחה, ומתגלה כח השכל יפה בדבר הלכה. וכן הכח הדמיוני, שהוא ג"כ חלק חשוב בכחות הנפש, הוא מתפתח ע"פ תכונתו הטבעית כהיות הנחת הנפש על מכוונה. ע"כ כן לחלום טוב, כאשר עשה ד' את הנפש האנושית כולה מוכשרת לקבל העונג והשמחה בחייה בהיותה הולכת בדרכי ד' הישרים. ע"כ גם בעת שנתה הוכן הכח הרעיוני שמתגבר בחלום, כדי שיתענג ג"כ אז האדם בעולמו

3. מלכים ב ג, טו. 4. חבקוק ג, יח. קא. 1. איוב ה, ז. 2. עפ"י משלי ב, י. 3. עפ"י איוב יא, יב. 4. ילק"ש קהלת רמז ב ועיין קה"ר שם.

שושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוונה שנאמר (שה"ש ה) "שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר" אל תקרי מור עובר אלא מר עובר, אל תקרי שושנים אלא שושנים. לא קשיא הא ברבה הא בתלמודא, ואי בעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דליפתח הא לבתר דפתח. כי הא דרבה מקמיה דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא וברחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

נוטפות מר. תלויות מממת
לוימה: ובדחי רבנן. כפתח
לכס תממת הטמחה:

עין איה

עליו לקבל את העול ולהכיר ערכו כי עדיין לא בא למדה זו שתהיה לו דעת התורה ודרישתה לשעשוע כ"א ליגיעה. חוץ מזה מצב הנפש שונה הוא בין התכונה הראויה למי שמכין את עצמו לרכוש לו קנינים רוחניים חדשים, למי שעסוק בהרצאת הדברים שכבר הם קנויים בידו. שהראשון צריך לעמוד נגד המון המחשבות הצדדיות שאינן מניחות את לבבו להתיחד באותו המושכל שהוא צריך לפנות לבבו אליו. והעמידה של כניסת המחשבות במושג אחד בכח, היא יותר מסוגלת למצב של כבד ראש מלמצב של שמחה, שכחות הנפש מתרחבים והמחשבות עלולות להתפשט לעברים שונים. אבל בשעה שהאדם צריך להשפיע מחילו הרוחני השמור כבר בידו על איש אחר, אז כינוס המחשבות אינו צריך לו. כי המדה השלמה בהשפעה של חכמה היא רק כשיהיו הדברים המושפעים כבר מכוררים למדי וקנויים קנין עצמי אל הרב המשפיע, עד שהמון מחשבות אחרות לא יפריעו כלל את השגתו באותו המושג, ואז אדרבא פיזור המחשבות על מושגים שונים הצבורים בלבו של איש גדול דעה עלולות הן להוסיף עוד ליות פאר לאותו המושג שהוא עוסק בהשפעתו, ולהמציא לו מרחק אמצעיים של דברי משלים מחוכמים ודוגמאות מלאות בינה, שיועילו ביותר להטבת ההשפעה הלימודית, ע"כ השמחה יותר מכוונת בתור נטיה מתאמת לצורך ההשפעה, הא כרבה הא בתלמודא.

קג. ואי בע"א הא והא ברבה, ול"ק הא מקמי דליפתח הא לבתר דפתח. כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא. הרב עצמו, אע"פ שמדת השמחה נאותה לו שהיא מרחבת את נפשו ומפזרת את מחשבותיו על אופקים שונים, שיוכל מכולם להעזר בדרך ההסברה לתלמידיו בהעיונים העמוקים, שלפי שכל התלמידים צריך לפעמים להרבות באמצעיים עד כדי להביאם לאמתת הכנתם, אבל אם הרב הוא איש גדול באמת, אוהב חכמה ומבקש תמיד להוסיף דעת, הוא לא יסתפק בלמדו את תלמידיו רק באותה המדה של ההשפעה לבדה, כ"א יכין עצמו ג"כ לקבל הוא תוספת שלימות כדעת עומק אותם הענינים עצמם, שאע"פ שכבר ידע אותם ולמדם מ"מ יוסיף בהם לקח ועיון פנימי, א"כ גם לו נצרכת אותה המדה של כבד ראש הנדרשת למי שצריך לצמצם את שכלו על אופק חדש, למען ימצא בו דברים שהיו עד כה נעלמים

לפי הכנתו הלא יהפך לו לרועץ, כן כל ת"ח היושב לפני רבו, והוא עדנה במצב המתחילים, שהוא עדיין זקוק לרב להעמידו על האמת והיושר בדרכי תורה, ואין שפתותיו נוטפות מר, הוא חפץ כבר שלא יהיו לו ד"ת לעמל, כ"א לבקש בהם את הנעים והשעשוע, תכוונה. הוא מתקרב אל אישה של תורה שלא כפי המדה המוכשרת לו, ויאבד בזה את כשרונו ואת התפתחות שכלו ויושר הגיונו, שיביאהו לאחרית טובה ושמחה וגם עונג בבא עתו. השושנה היא היפה בפרחים המרהבת עין במראיה החיצוני, הוד החכמה והעונג הנמשך ממנה לכל הוגה בה מה מזהיר הוא ונעים, אבל לא הזוהר החיצוני הוא העיקר בקנין כ"א הטוב הפנימי, השגת התוך והאמת, שיותר הוא נמשל למור, לבושם הטוב שהנשמה נהנית ממנו⁶ ממה שנמשל לשושנה המענגת רק החוש החיצוני. וזוהי חובת המתחיל, השונה, המתלמד לדעת (שרק) שהוא צריך להגיע אל התוך, אל העומק שבתורה, ושעבורה צריך הוא להיות מותר הרבה משמחת לבבו ועינוגיו הטבעיים. ולא ידמה שימצא תיכף את העונג והשעשוע בתורה, כ"א יקבל עליו את מריחה בהתחלה, "מר עובר", אמנם עובר ולא מתמיד הוא המצב הזה, וסוף סוף תבא חכמה בלבו לשמחו ולעדנו, וירגיש מתקה ועדנה של תורה. אבל רק בתנאי שלא יחפץ לקרא לד"ת ומירות, ולבקש בהם בעיקרם, גם בהתחלת לימודו, את הצד המענג והמשעשע, כאילו נועדו הדברים הקדושים שהעולם משותת עליהם רק לשמח שמחה ילדותית לכל ערלי לב. רק ע"י היגיעה וחיי צער⁶ שבהתחלה, יבאו אח"כ לדרך האורה המזהרת וסוגה בשושנים, ומנעמת את החיים בכל עונג, "מקושרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל"⁷. אמנם רק השפתים הנה הנוטפות את המר, כלומר הצד הפנימי של האדם מצד הנפש החכמה ונטיותיה, החכמה ערבה היא לנפש. אמנם הצד החיצוני, הכלים החמריים וההמשכה הטבעית אחרי נטיותיהם, הם שגורמים שבהתחלה יורגשו המרירות והעול מהלימוד והשינון, שצריך אמנם לקבלו באהבה בעבור התוצאות הטובות היוצאות מהסבל לקנות חכמה ודעת קדושים. "טוב לי כי עוניתי למען אלמד חוקיך"⁸.

קב. לא קשיא, הא ברבה הא בתלמודא. לבד האמור שכך היא מדת החכמה שהעונג הרוחני הנשגב לא יבא כ"א אחרי עמל גדול וקנין רב של חכמה ודעת, שע"כ הרב הגדול כבר בתורתו רק לו יאתה נטיית השמחה והשעשוע בד"ת. והתלמיד המתחיל,

5. ברכות מג, ב. 6. עיין עין איה, ברכות פ"ט אות שמד. 7. שיה"ש ג, 1. 8. תהילים קיט, עא.

מתוך הספר "חיי עולם"

הרב שלמה אבינר שליט"א

מלבד התשובה האחרונה, הדברים הבאים לקוחים מן הספר "חיי עולם", עמ' 104-111.
ההערות המקוריות נדפסו בגוף התשובות, תוספות בהערות השוליים.

תנ"ך ומדרשי חז"ל

שאלה: האם בלימוד תנ"ך חייבים להיות צמודים לדברי חז"ל, או שיש לגיטימציה לפרש את הדברים כראות עיני הלומד, כמובן לשם שמים ולא מתוך ביקורתיות?

תשובה: אכן, יש שתי גישות בלימוד תנ"ך או בלימוד כל דבר כתוב:

א. הלומד ניצב בפני דבר כתוב, רואה שאלות ובעיות ומפרש אותן מתוך עולמו הפנימי, השכלי, הרגשי, החווייתי. בזה הוא מתחבר מאוד עם הטקסט, וזה מובן מאליו, כי הוא משליך לטקסט את עולמו שלו. אם הוא אדם עצוב, הוא רואה את הגיבור כעצוב; אם הוא נאבק עם יצרים, כך הוא רואה את הגיבור; אם הוא תמים, גם הגיבור תמים. לצורה הזאת של פירוש, אין שום ערך מבחינת הבנת הטקסט, אלא ערך פסיכולוגי גדול לשם הכרת הלומד. כלומר, הלומד אינו מקשיב לדבר ד', אלא מקשיב לעצמו.

ב. הלומד מקשיב לכותב ומשתדל להבין את כוונתו. כשביל זה יש לשבת מולו שנים רבות, עד שמבינים את כוונותיו, רצונותיו, סגנונו, דרכו, שיטתו ומטרתו. ואם לא זכו לזאת, יש לקבל הדרכה ממי שעשה זאת, או מתלמידיו, או מתלמידי תלמידיו, שמצליחים בעמל רב לשחזר את האווירה הרוחנית, את הכיוון הרוחני של הכותב. לכן משה קיבל תורה מסיני ולא שם אותה בספרייה אלא מסרה ליהושע שישב מולו כארבעים שנה, ויהושע מסר לזקנים וכן הלאה. גם אחרי שעלה משה רבנו למרומים, יכול יהושע בן-נון להמשיך, וכולם ידעו שמה שהוא

אומר, זה מה שהיה אומר משה רבנו אם היו שואלים אותו, וכן מה שריבנו-של-עולם היה אומר למשה רבנו.

כך כימינו, מי שמתמלא במשך שנים בדברי חז"ל, ויורד כפי כוחו לטוף דעתם, יכול לומר דברים שלא אמרו חז"ל בעצמם, כפי שאנו רואים אצל מפרשי התנ"ך שכתבו פירושים חדשים שלא אמרו חז"ל, ובכל זאת אנו יודעים שהם נאמנים, כיוון שגדולי עולם אלה הקשיבו לדברי חז"ל במשך שנים רבות. אנו יודעים שיש שבעים פנים לתורה, ופירושים אלה הם חלק מזה. אבל מי שמעצמו מפרש את המקרא או את התורה שבעל-פה, אינו אלא מכניס לשם את עולמו. יתכן שמעניין מאוד להכיר את מי שמפרש, אבל אין זה מה שריבנו-של-עולם אומר לנו, ובהחלט אפשר להמציא בדרך זו טקסט אמין מאוד בעבור אנשים יראי שמים, כדי להכיר את עולמם הפסיכולוגי.

לכן "מנעו בניכם מן ההיגיון, והושיבו בין ברכי תלמידי חכמים" (ברכות כז ב), רש"י מסביר "מן ההיגיון" - לא תרגילום במקרא יותר מראי, משום דמשכא לשון אחר: משיחת ילדים". יש ללמד תנ"ך לילדים, אבל לא יותר מדי, כי אז הם נמשכים מעבר למידה, ועסוקים בהיגיון, כלומר בהגות עצמית, אלא יש להושיב אותם בין ברכי תלמידי-חכמים, שילמדו אותם איך להבין את הכוונה, שאם לא כן, אין זה לימוד מקרא, אלא שיחת ילדים, שיחות שנמה של נערים, שהם מלבישים אותן בטקסט. לכן העיקר להקשיב הרבה לדברי חכמים.

לימוד תורה באופן מדעי

שאלה: יש נטייה גוברת להחזיר בישיבות את הגישה המדעית האוניברסיטאית של לימוד מקרא, כלומר, השוואות עם מקורות שונים, הארה היסטורית, ניתוח סגנוני, ביקורת מוסרית ואפילו שימת לב ליופי. לכאורה אין פסול בגישה זו, שהרי סוף-סוף רצוננו להרבות דעת, האמנם?

תשובה: בוודאי שרצוננו להרבות דעת, כותב רבנו הרב צבי יהודה קוק במאמרו "הגישה המדעית למקורות ישראל". הרי בזה אנו עסוקים בישיבות יום ולילה, לדעת מקרא משנה, גמרא והלכה. הננו אנשי מדע, הטורחים בלימוד ועיון, דעת והשכל.